

Trendy a výhledy plodnosti a porodnosti v Česku v evropském kontextu

doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.

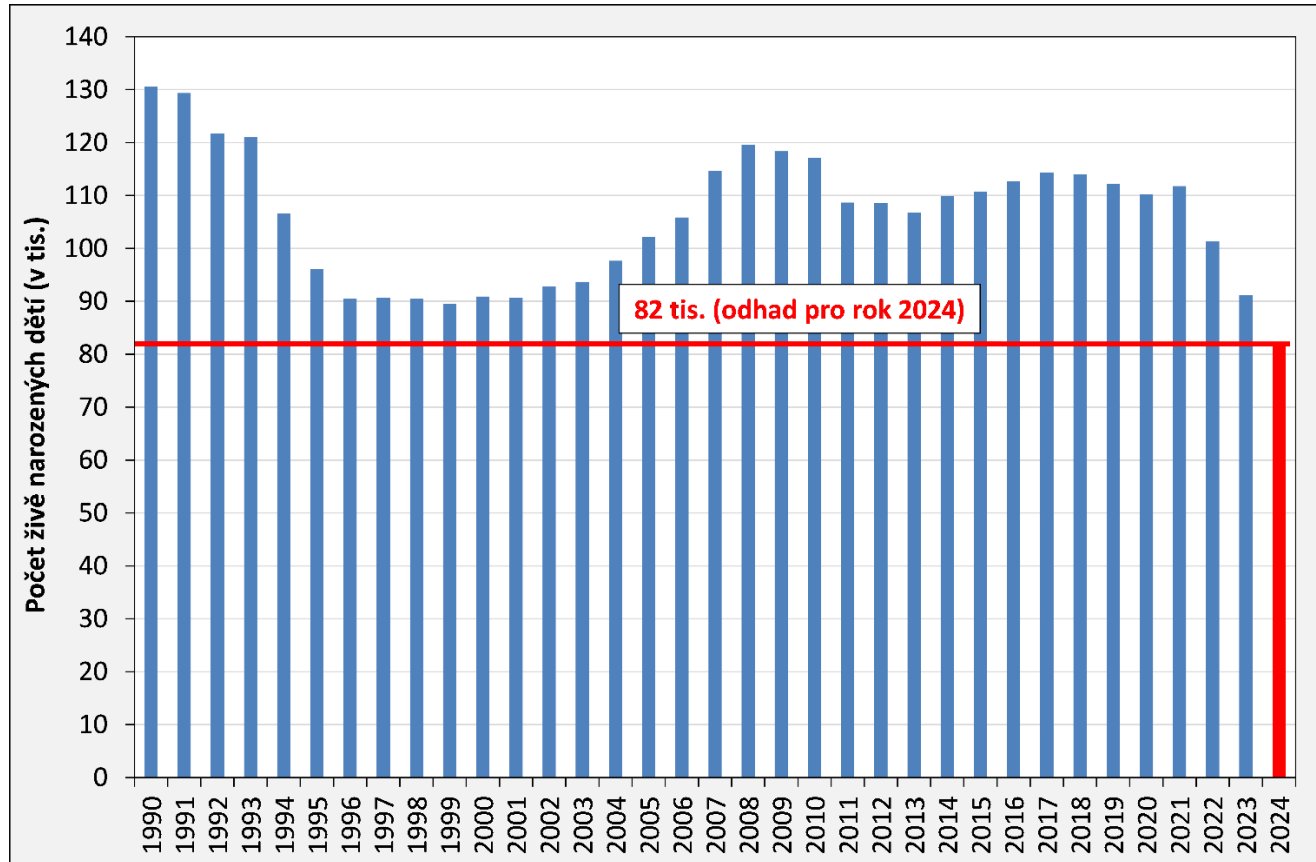
**XXIV. mezinárodní konferenci o rodinné politice
Rodinná politika a opomíjené otázky demografického vývoje**

Senát Parlamentu ČR, Praha 8.4.2025

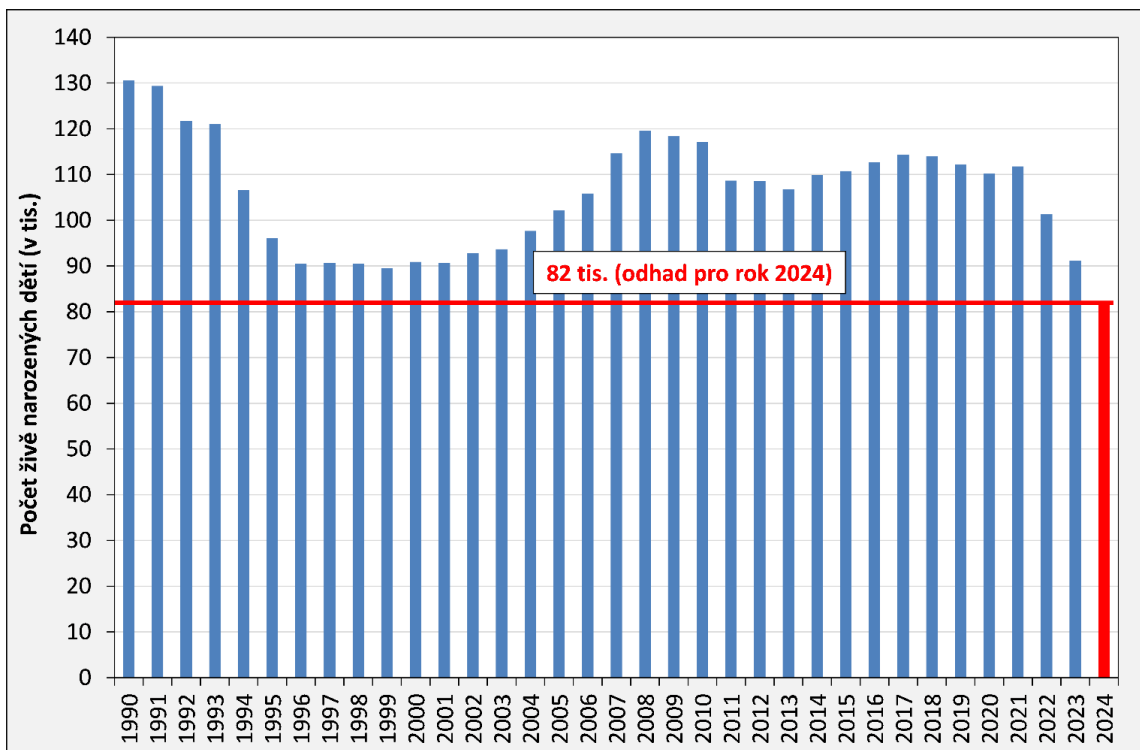
Propad porodnosti

Vývoj počtu živě narozených dětí v letech 1990–2023 (2024)

Propad porodnosti

Vývoj počtu živě narozených dětí v letech 1990–2023 (2024)

iDNES.cz

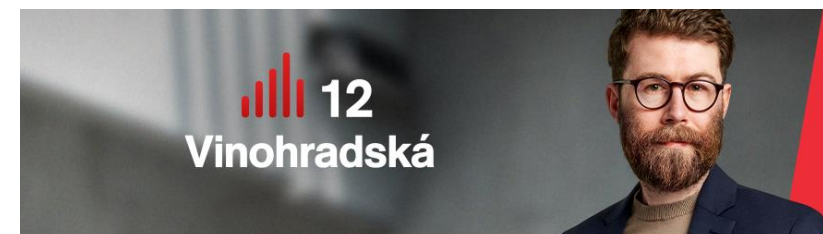
Porodnost v Česku spadla o desetinu. Může za to válka, vysvětluje demografka

Echo24.cz

Proč prudce klesá porodnost.
„Stojíme před stejným šokem
jako v 90. letech“

Seznam Zprávy

Největší pád porodnosti od počátku století. Ani dávky nepomohly

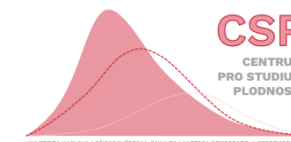

Česku hrozí další propad porodnosti. Ovlivňuje ji válka i inflace, varuje demografka

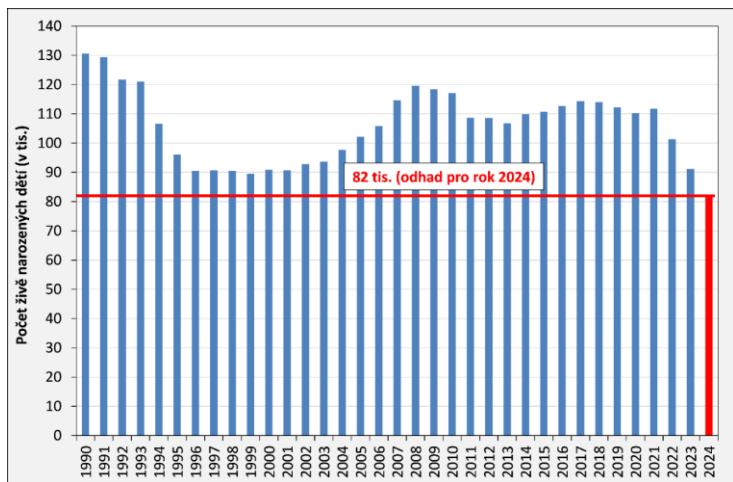
PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Katedra demografie a geodemografie
www.natur.cuni.cz/demografie

Propad porodnosti

Vývoj počtu živě narozených dětí v letech 1990–2023 (2024)

iDNES.cz

Porodnost v Česku spadla o desetinu. Může za to válka, vysvětluje demografka

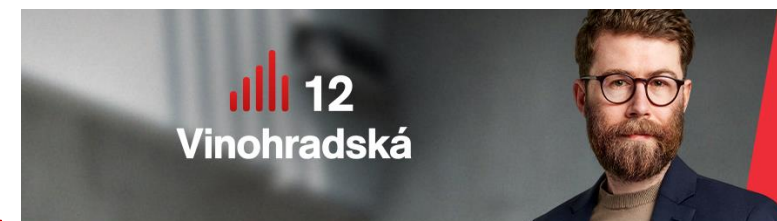
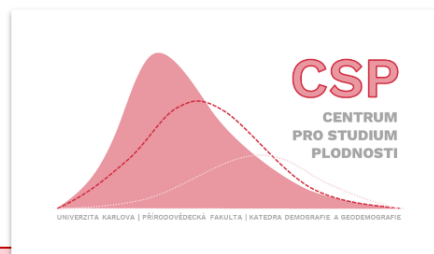
Echo24.cz

Proč prudce klesá porodnost. „Stojíme před stejným šokem jako v 90. letech“

Seznam Zprávy

Největší pád porodnosti od počátku století. Ani dávky nepomohly

Výzkumné centrum pro studium plodnosti (CSP)

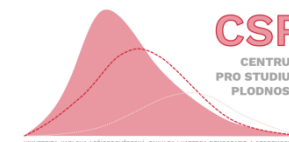
Česku hrozí další propad porodnosti. Ovlivňuje ji válka i inflace, varuje demografka

- 2020–2023 **Obohacení datové báze pro tvorbu a evaluaci rodinné politiky.** Program Éta TAČR, TL03000338 (spoluřešitelka J. Kocourková), další spoluřešitelé: Masarykova univerzita, RILSA a Agentura SC&C.
- 2025–2027 **Současné reprodukční výzvy: plodnost v Česku v době vícenásobné krize.** Standardní projekt Grantové agentury ČR. GA25 – 18424S (hlavní řešitelka J. Kocourková)
- 2024–2026 **Výzkumná infrastruktura: GGP CZ – Český národní uzel pro výzkum rodiny** (spoluřešitelka A. Štastná), spoluřešitel: Masarykova univerzita
- 2022–2025 **Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik (SYRI – Systemic Risk Institute).** PA4 – Socioekonomické nerovnosti ve zdraví (vedoucí výzkumné skupiny D. Džúrová)

PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Katedra demografie a geodemografie
www.natur.cuni.cz/demografie

Co je za tím?

Porodnost je výsledkem 2 faktorů:

1. Intenzita plodnosti – počet narozených dětí na 1 ženu
2. Počet a věkové složení žen v reprodukčním věku (15–49 let)

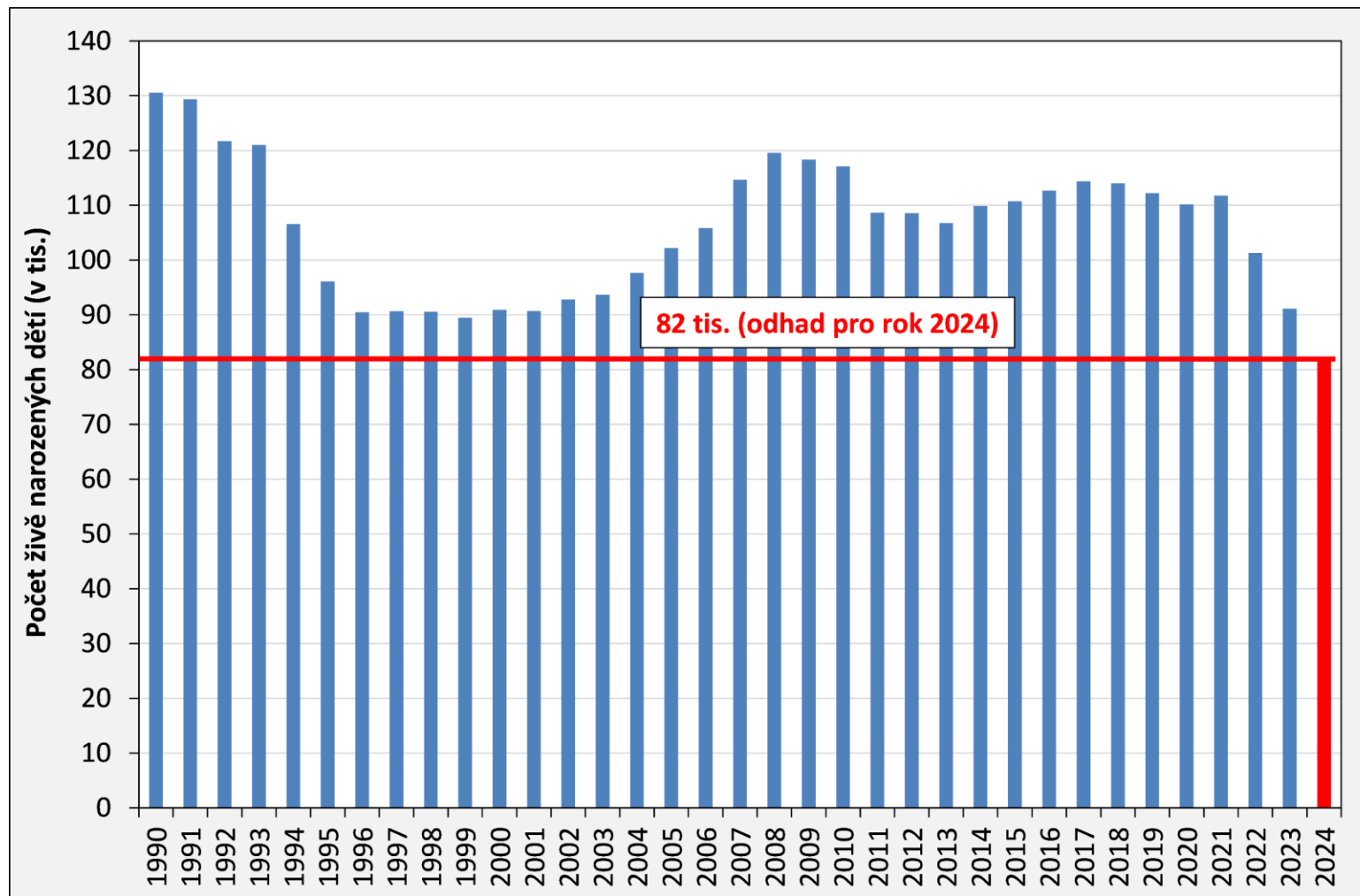

Kocourková J, Slabá J, Šťastná A et al. 2023. Změny v reprodukčním chování a reprodukční stárnutí. Souhrnná výzkumná zpráva z šetření „Současná česká rodina 2020–2022“. Praha, Přírodovědecká fakulta UK. 244 stran. <https://www.natur.cuni.cz/geografie/demografie-a-geodemografie/aktuality/zmeny-v-reprodukcnim-chovani-a-reprodukcnim-starnuti>

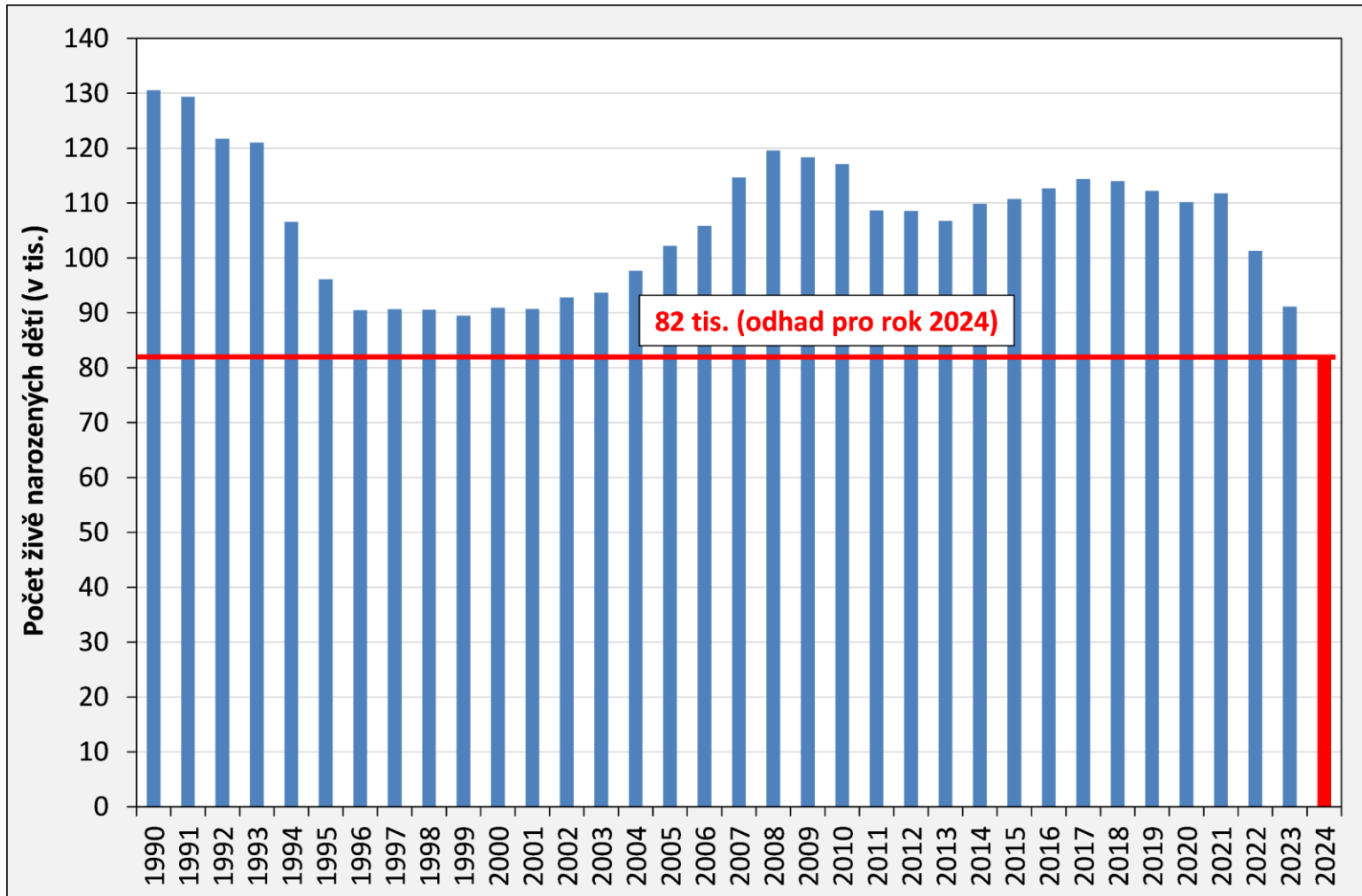
Propad porodnosti: efekt struktury a intenzity

Vývoj počtu živě narozených dětí v letech 1990–2023 (2024)

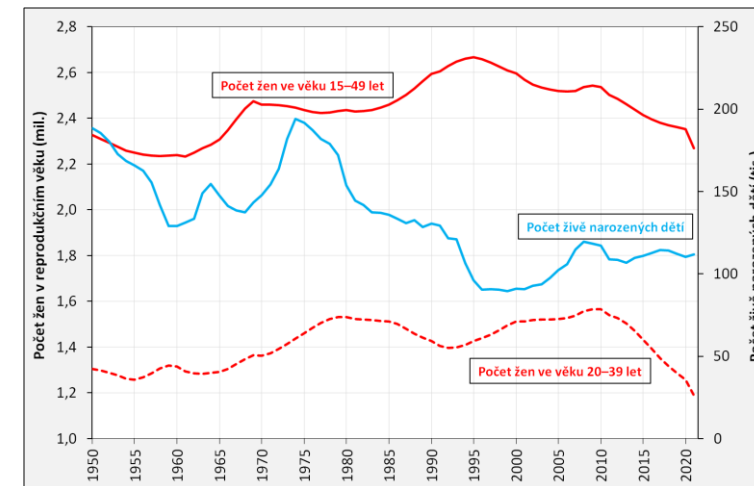

Propad porodnosti: efekt struktury a intenzity

Vývoj počtu živě narozených dětí v letech 1990–2023 (2024)

Vývoj počtu žen v reprodukčním věku, Česko, 1950–2021

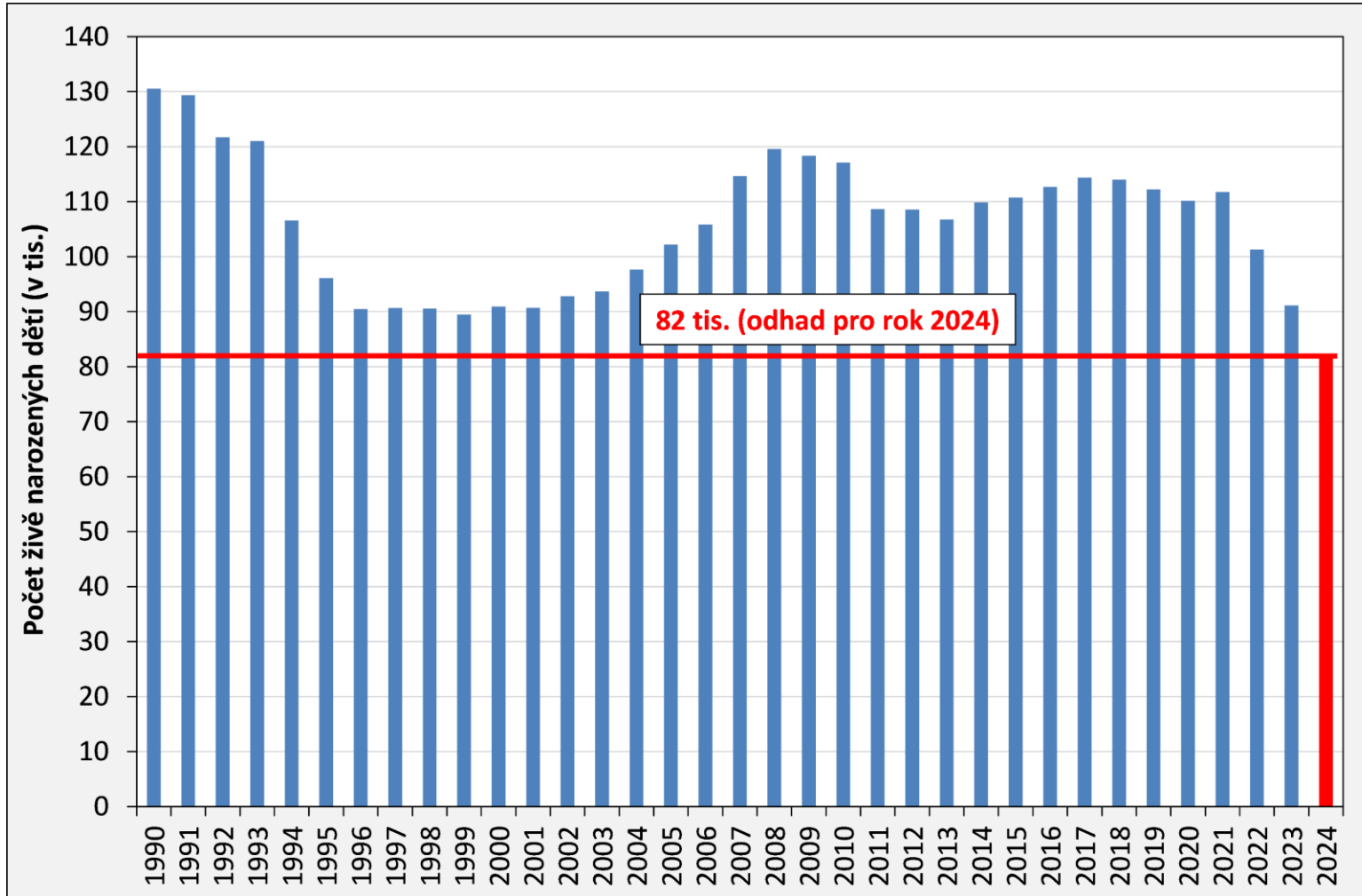

Zdroj: Kocourková et al. 2023

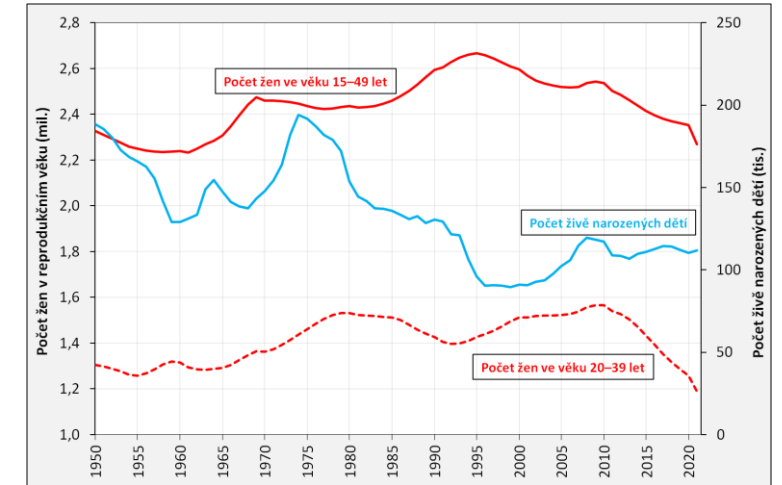

Propad porodnosti: efekt struktury a intenzity

Vývoj počtu živě narozených dětí v letech 1990–2023 (2024)

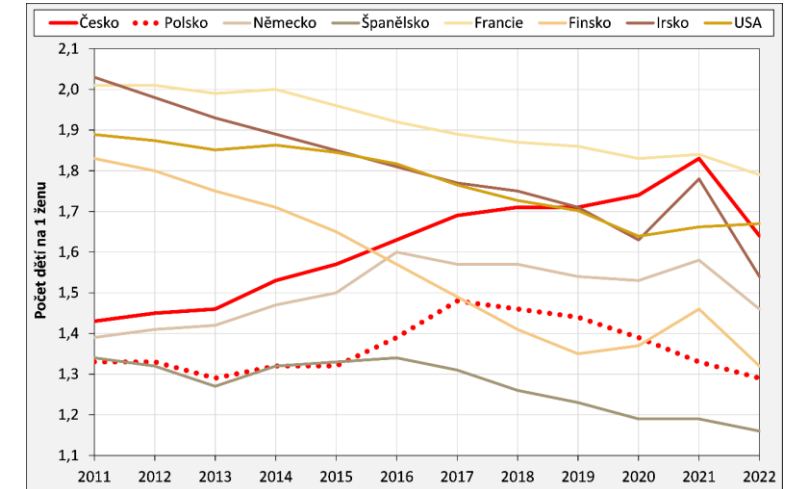

Vývoj počtu žen v reprodukčním věku, Česko, 1950–2021

Zdroj: Kocourková et al. 2023

Vývoj úhrnné plodnosti ve vybraných státech, 2011–2022

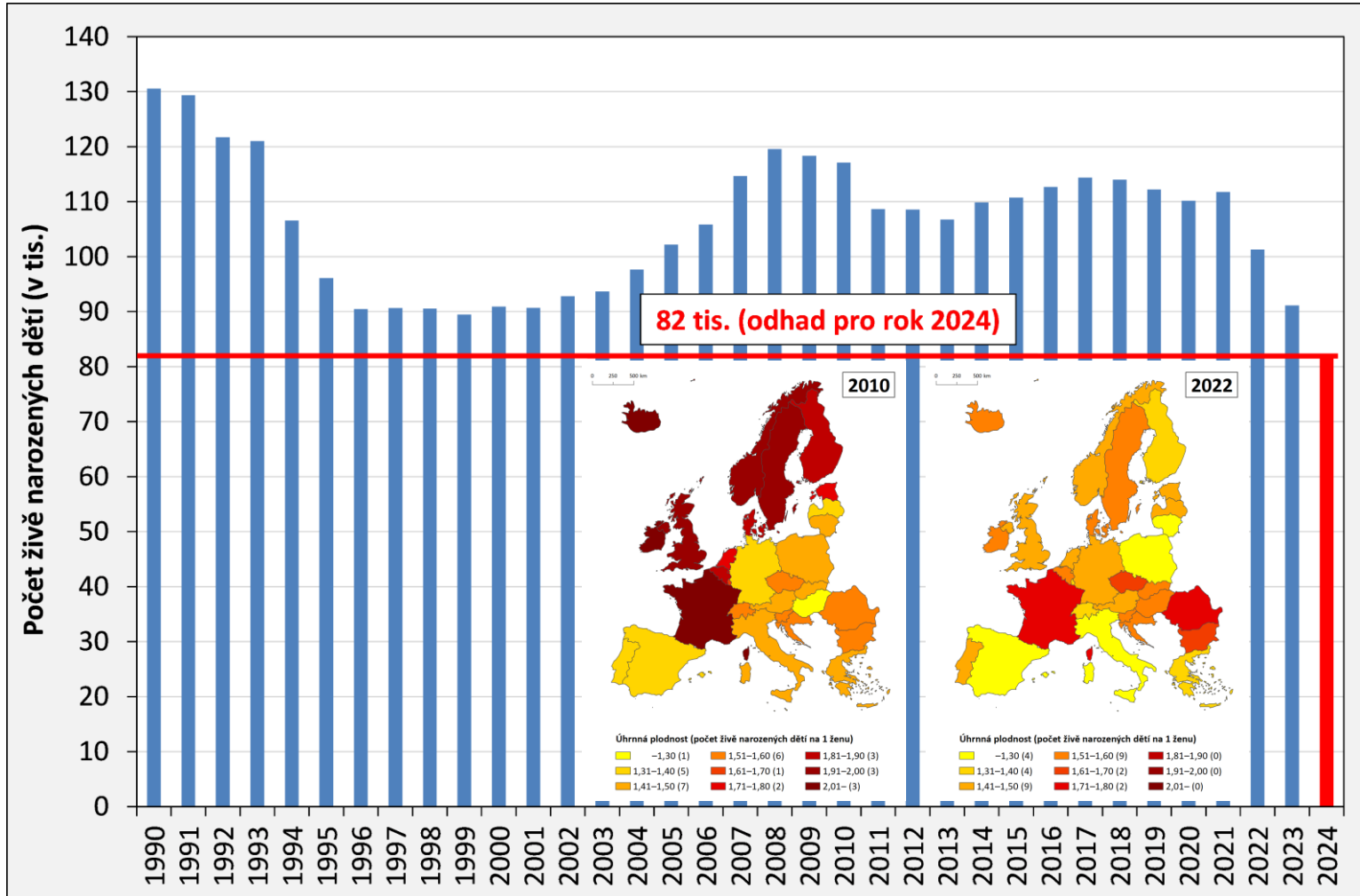
Zdroj dat: Eurostat

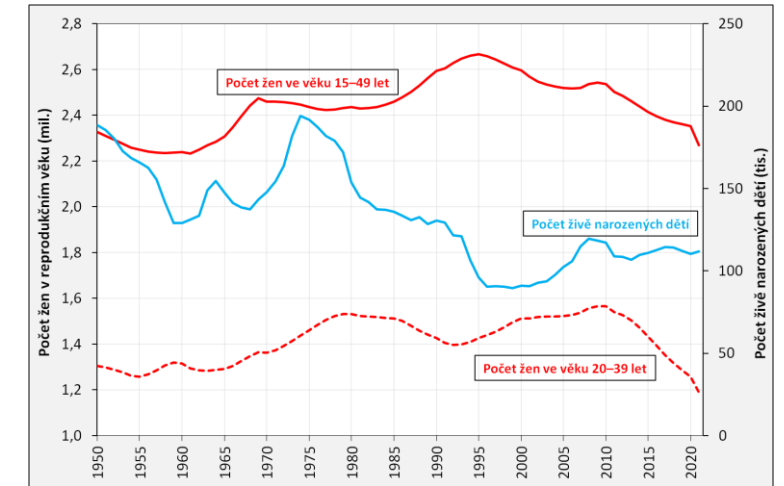

Propad porodnosti: efekt struktury a intenzity

Vývoj počtu živě narozených dětí v letech 1990–2023 (2024)

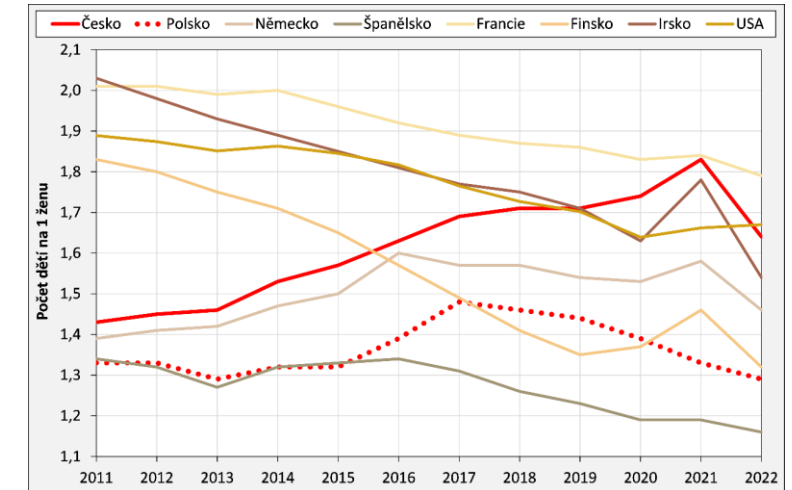

Vývoj počtu žen v reprodukčním věku, Česko, 1950–2021

Zdroj: Kocourková et al. 2023

Vývoj úhrnné plodnosti ve vybraných státech, 2011–2022

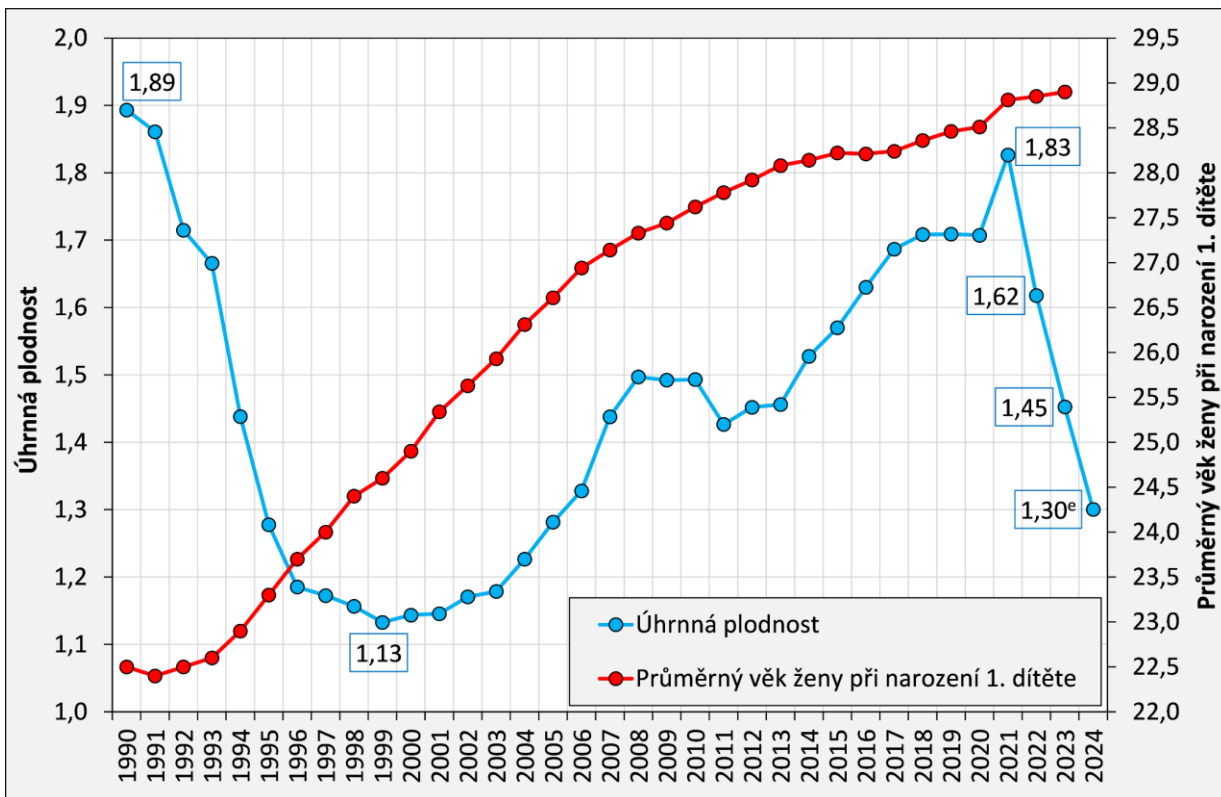

Zdroj dat: Eurostat

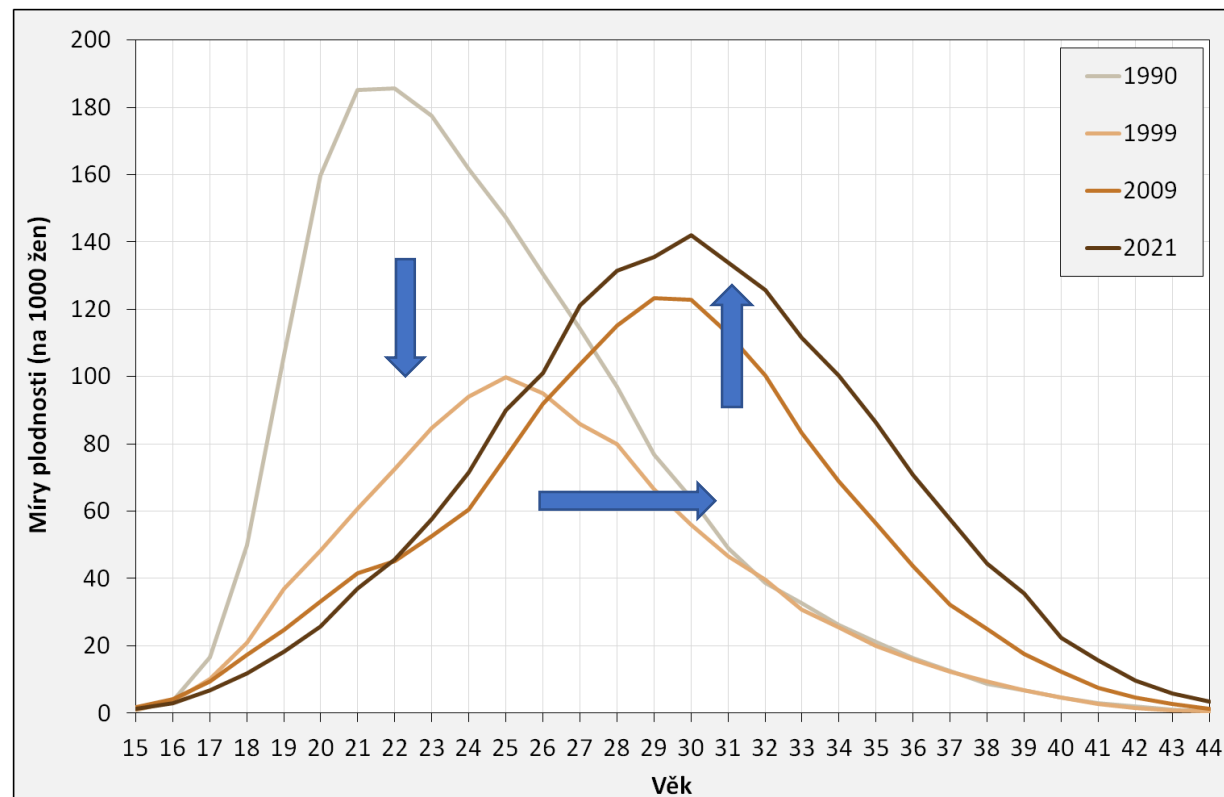

Změny v intenzitě a struktuře plodnosti po roce 1990: formování pozdního reprodukčního režimu

Úhrnná plodnost a průměrný věk ženy při narození 1. dítěte

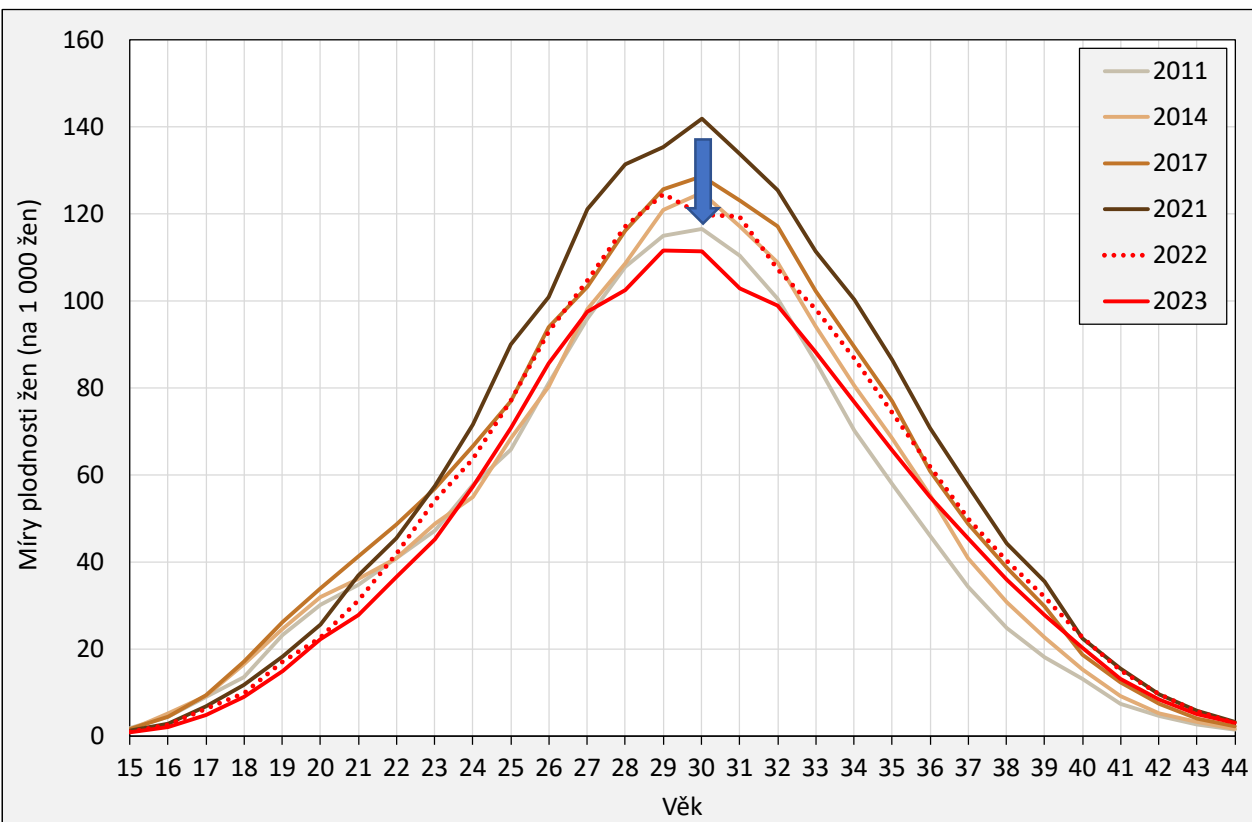

Míry plodnosti dle věku žen

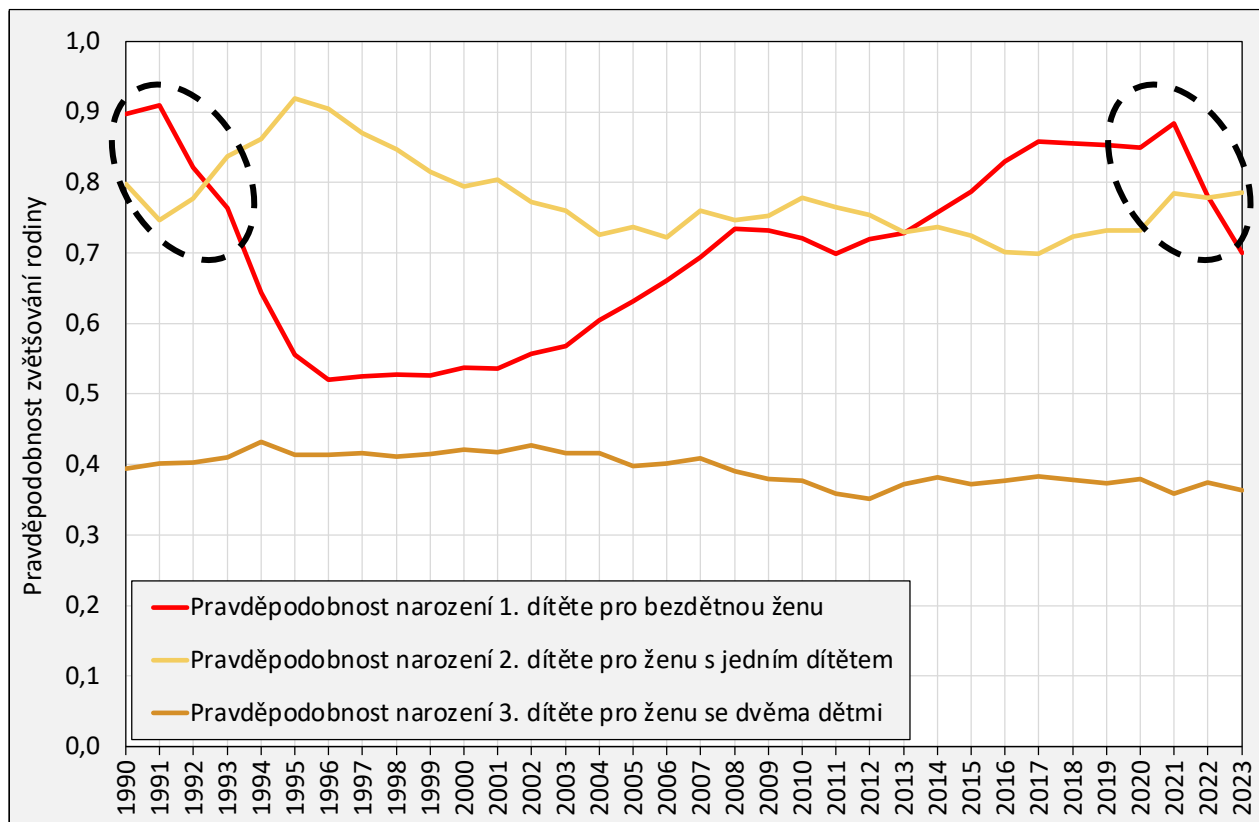

Od roku 2022 pokles měr plodnosti bez změny reprodukčního režimu Nástup nové vlny odkladu reprodukce?

Míry plodnosti dle věku žen

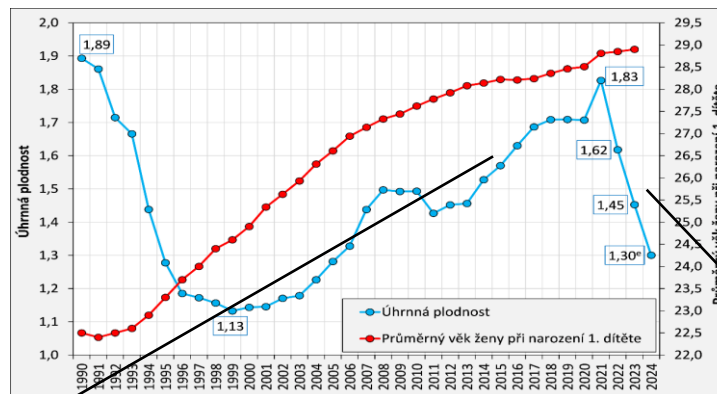
Pravděpodobnosti zvětšování rodiny

Dekompozice změny úhrnné plodnosti 2011–2023

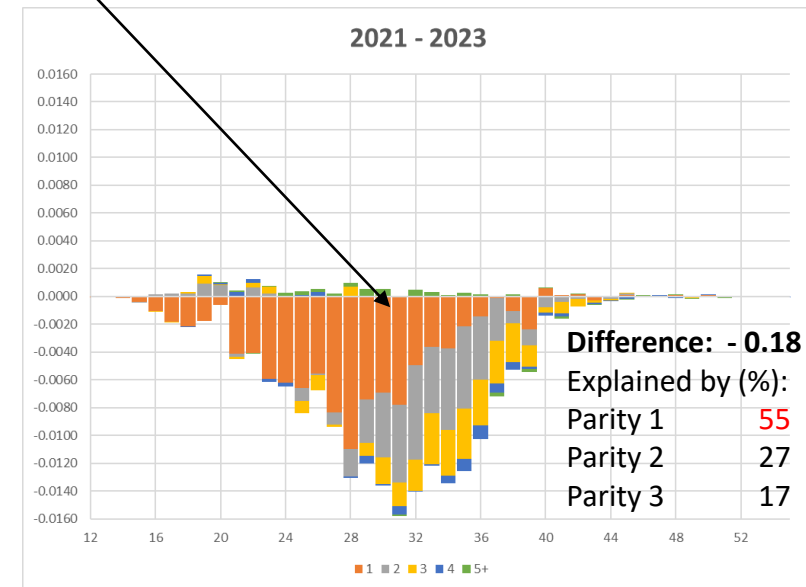
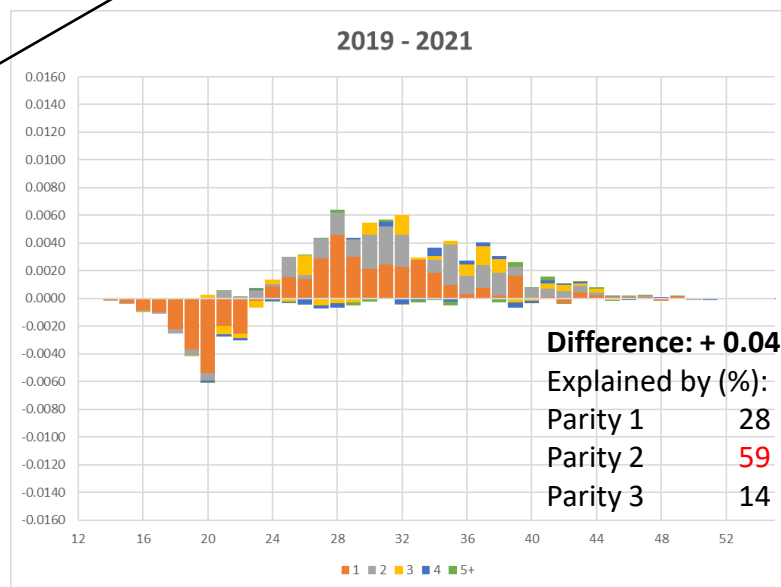
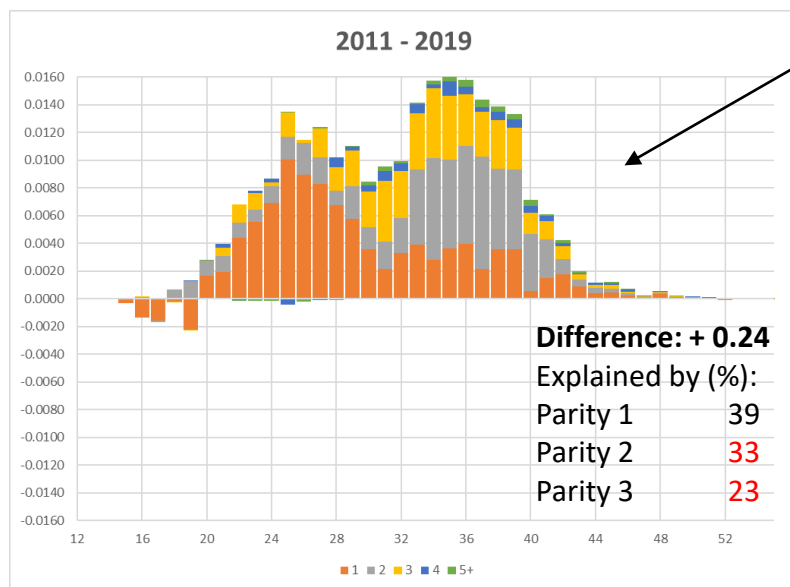
Nárůst v období 2011–2019

- Bimodální rozložení příspěvků dle věku žen
- Příspěvky v mladším věku žen tvoří **plodnost prvního pořadí**
- Příspěvky ve starším věku žen tvoří především **plodnost druhého i třetího pořadí**

Pokles v období 2021–2023

- Největší pokles ve věkové skupině s nejvyšší plodností (28–32 let)
- Nejvíce přispěl **pokles plodnosti prvního pořadí**

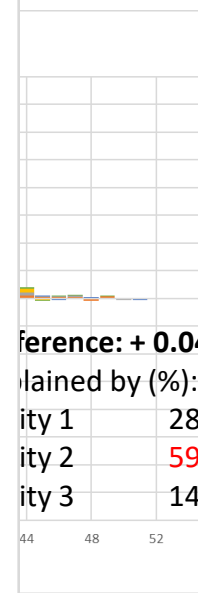
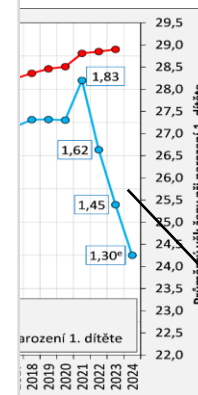
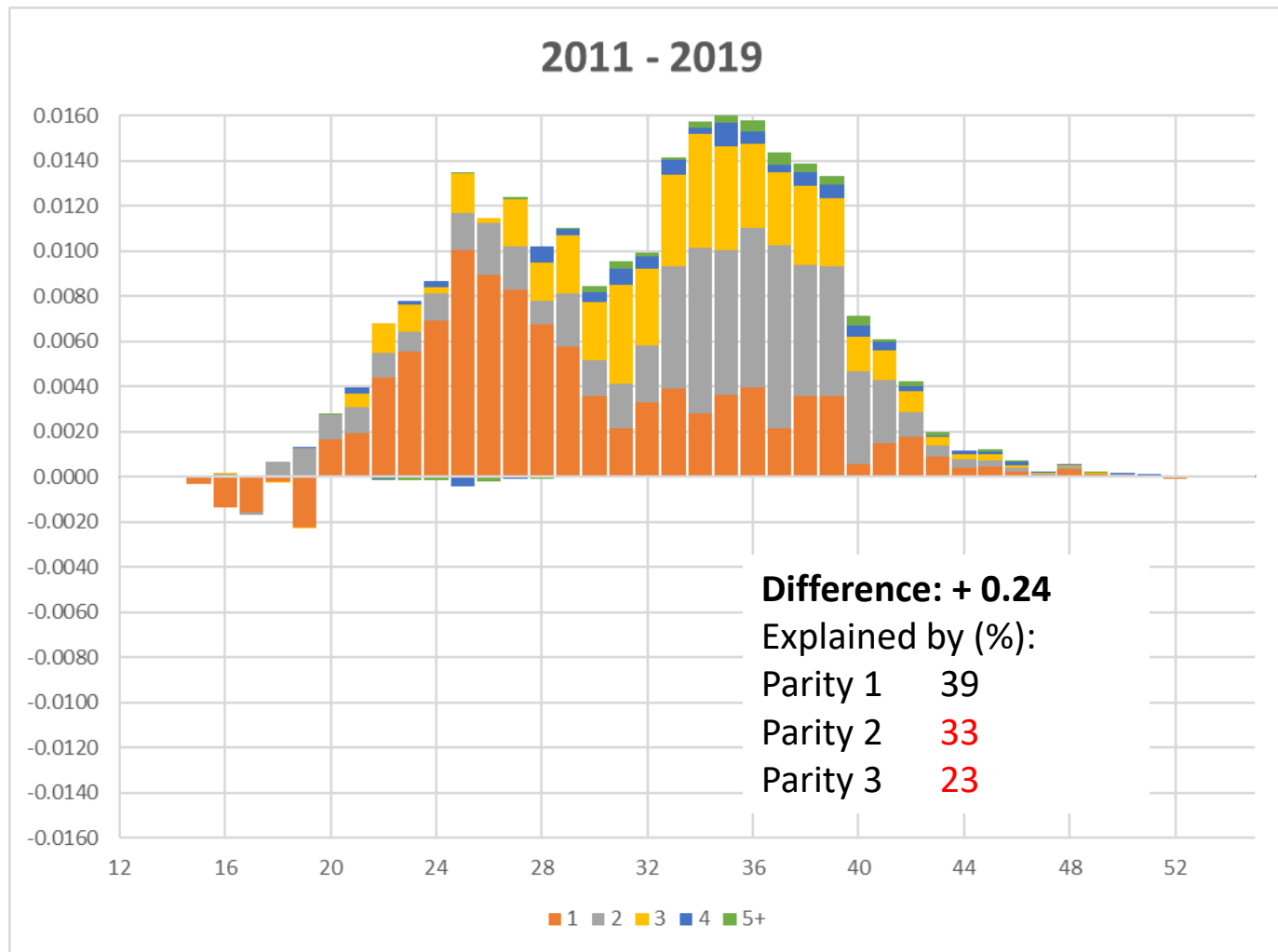

Dekompozice změny úhrnné plodnosti standardizované na věk a pořadí, metoda: Andreev and Shkolnikov 2012, Zdroj dat: HFD, ČSÚ

Kocourková, J., Šťastná, A., Slabá, J. Exceptional dynamics of fertility trends in Czechia (v přípravě)

Dekompozice změny úhrnné plodnosti 2011–2023

Pokles v období 2021–2023

- Největší pokles ve věkové skupině s nejvyšší plodností (28–32 let)
- Nejvíce přispěl pokles plodnosti prvního pořadí

Dekompozice změny úhrnné plodnosti standardizované na věk a pořadí, metoda: Andreev and Shkolnikov 2012, Zdroj dat: HFD, ČSÚ

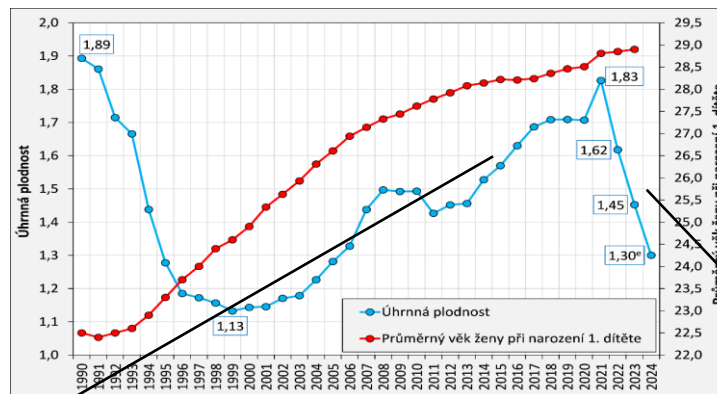
Kocourková, J., Šťastná, A., Slabá, J. Exceptional dynamics of fertility trends in Czechia (v přípravě)

Dekompozice změny úhrnné plodnosti 2011–2023

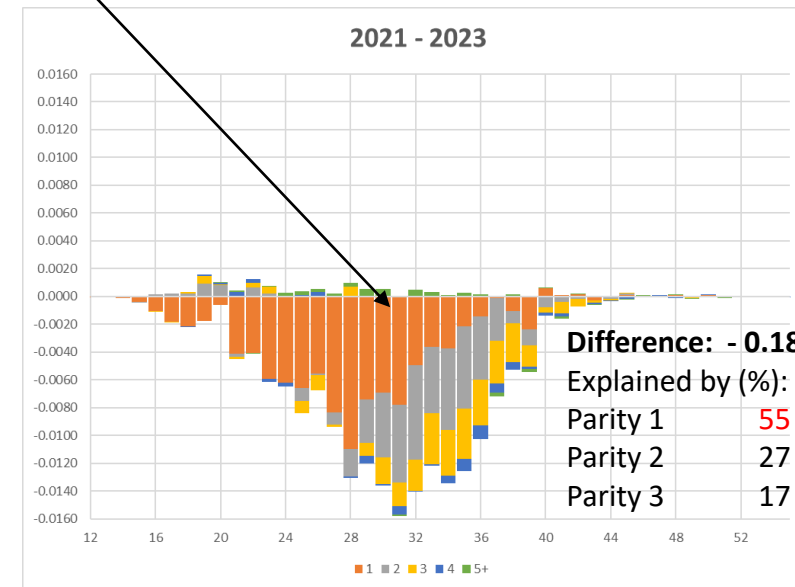
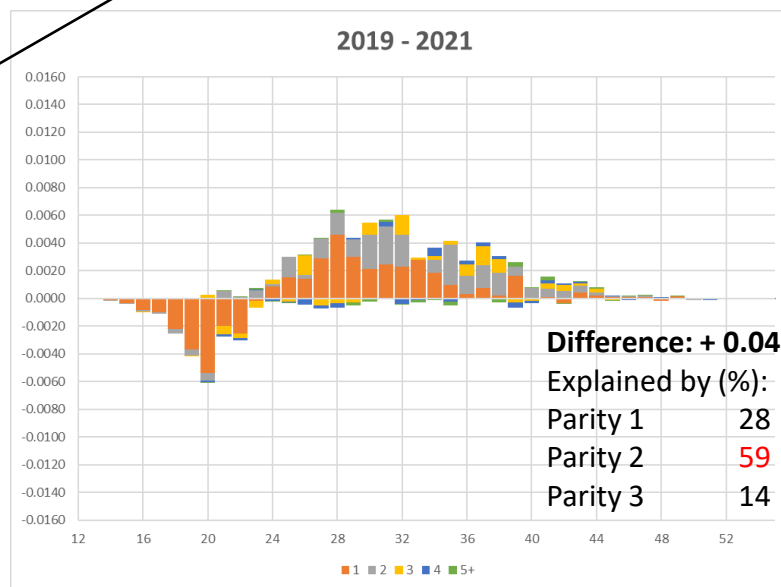
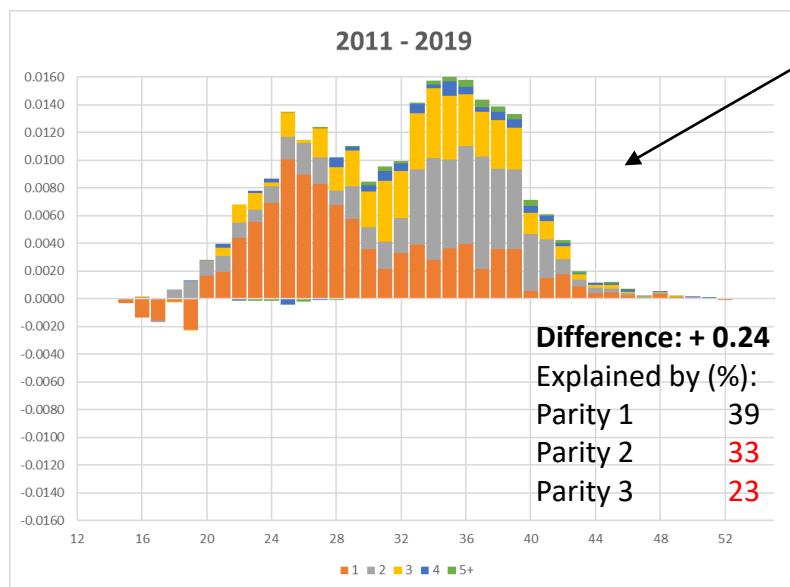
Nárůst v období 2011–2019

- Bimodální rozložení příspěvků dle věku žen
- Příspěvky v mladším věku žen tvoří **plodnost prvního pořadí**
- Příspěvky ve starším věku žen tvoří především **plodnost druhého i třetího pořadí**

Pokles v období 2021–2023

- Největší pokles ve věkové skupině s nejvyšší plodností (28–32 let)
- Nejvíce přispěl **pokles plodnosti prvního pořadí**

Dekompozice změny úhrnné plodnosti standardizované na věk a pořadí, metoda: Andreev and Shkolnikov 2012, Zdroj dat: HFD, ČSÚ

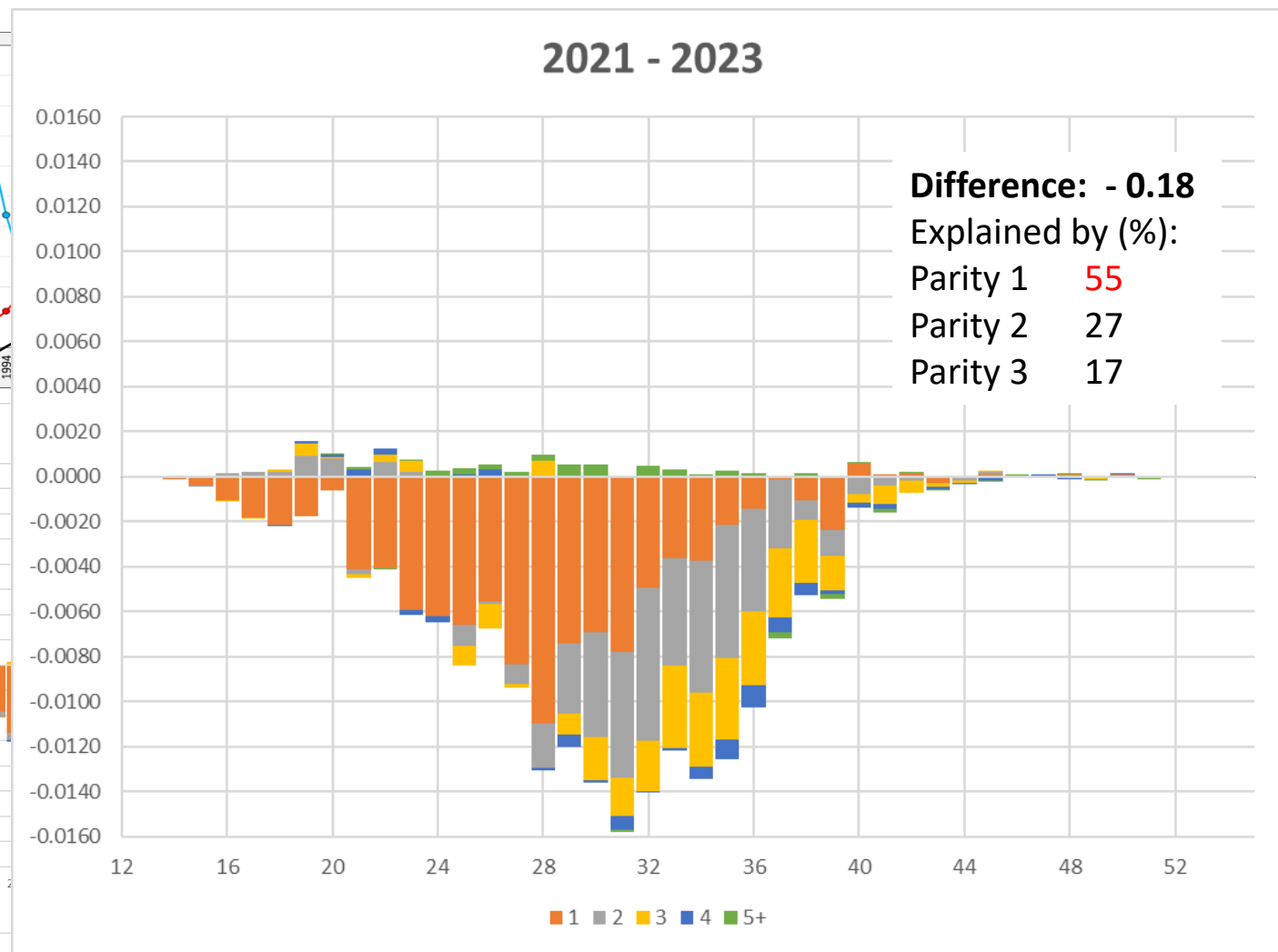
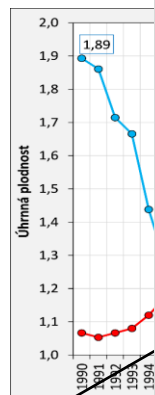
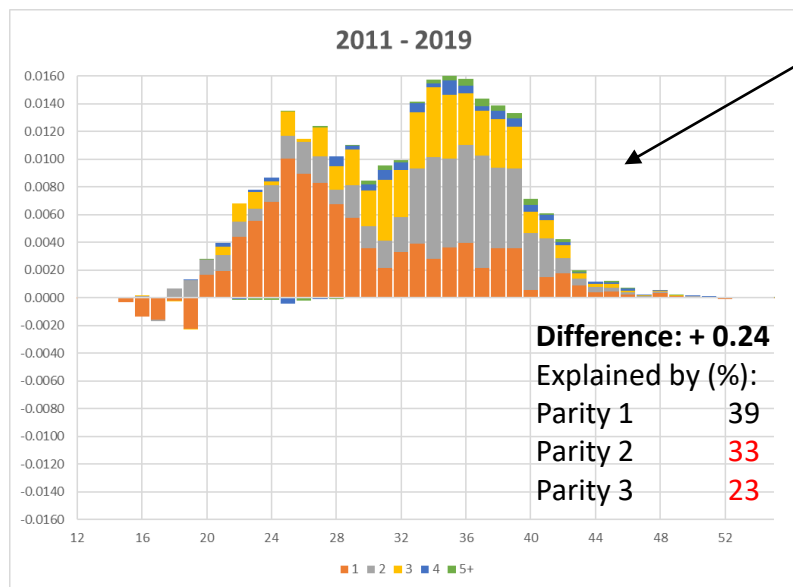
Kocourková, J., Šťastná, A., Slabá, J. Exceptional dynamics of fertility trends in Czechia (v přípravě)

Dekompozice změny úhrnné plodnosti 2011–2023

Nárůst v období 2011–2019

- Bimodální rozložení příspěvků dle věku žen
- Příspěvky v mladším věku žen tvoří **plodnost prvního pořadí**
- Příspěvky ve starším věku žen tvoří především **plodnost druhého i třetího pořadí**

Dekompozice změny úhrnné plodnosti standardizované na věk a pořadí, metoda: Andreev and Shkolnikov 2012, Zdroj dat: HFD, ČSÚ

Kocourková, J., Šťastná, A., Slabá, J. Exceptional dynamics of fertility trends in Czechia (v přípravě)

Teorie, koncepty přispívající k vysvětlení vývoje plodnosti

Odkladu plodnosti

- Druhý demografický přechod – **hodnotová proměna** (Van de Kaa 1986, Lestaeghe 2010)
- Postponement transition – **ekonomické změny** (Kohler et al. 2002), **ekonomická krize** (Billingsley 2010)
- Rostoucí **vzdělanost** žen a prodlužování doby vzdělávání (Ní Bhrolcháin and Beaujouan 2012)

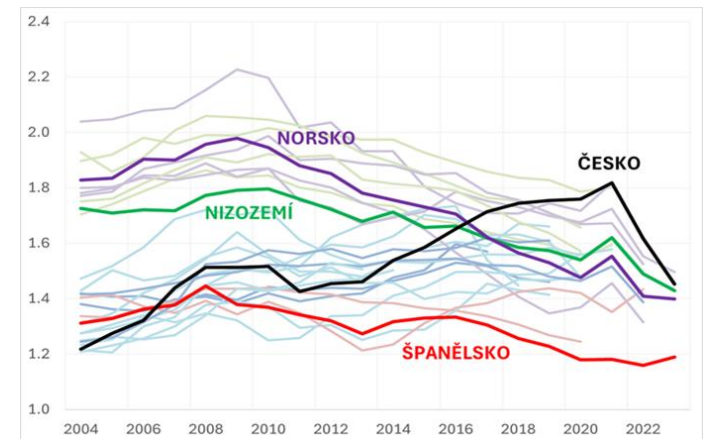
Rekuperace plodnosti

- **Institucionální nastavení, rodinná politika** (Luci-Greulich and Thévenon 2013)
- **Genderová revoluce** (Goldscheider et al. 2015)
- Dostupnost **asistované reprodukce** (Kocourková et al. 2014)

Nové koncepty přispívající k vysvětlení poklesu plodnosti po roce 2011

- **Nejistota ohledně budoucích ekonomických podmínek** – „*perceived uncertainty about future economic conditions*“ (Vignoli et al. 2020)
- **Zvyšující se ekonomické nároky/předpoklady pro založení rodiny** – „*perceived economic prerequisites*“ (Liefbroer 2021, Wijk and Billari 2024)
- **Intenzivní rodičovství** (Gauthier et al. 2021, Neyer et al. 2024)
- **Sociální pesimismus** (Ivanova and Balbo 2024)
- **?? Nová hodnotová proměna**

Vývoj úhrnné plodnosti v Evropě, 2004–2023

Politika demografické udržitelnosti (stability, obnovy)

Vývoj do roku 2021

Završení druhého demografického přechodu

Stabilizace pozdního reprodukčního režimu

Vrchol plodnosti ve věku 30 let

Úhrnná plodnost nad 1,7 dětí na jednu ženu

Včasné vytvoření zdravotních podmínek (v 90. letech)

Podpora a dostupnost efektivní antikoncepce

Legislativní dostupnost asistované reprodukce od roku 1997

Opožděný rozvoj institucionálních podmínek (až po roce 2000)

První koncepce rodinné politiky až v roce 2005

Následoval pomalý, ale systematický rozvoj

Pilíře rodinné politiky

- Podpora **slučitelnosti práce a rodiny**
- **Ekonomická podpora** rodin
- Podpora **bydlení**
- Podpora **asistované reprodukce**
- Podpora **partnerských vztahů a hodnoty rodiny**

Principy politiky demografické udržitelnosti

- **Demografická udržitelnost/stabilita** = přijatelná míra populačního stárnutí, jehož důsledky systém zvládá
- Podpora **porodnosti** je důležitou součástí demografické udržitelnosti (*expertní tým pro demografickou stabilitu MPSV, září 2024*)
- Odklad reprodukce je **naplněním svobody volby**
- „**Fertility gap**“ = existují bariéry pro naplnění reprodukčních plánů (*reprodukční plány se daří naplnit ze 2/3*)
- **Strategie rodinné politiky 2024 - 2030**

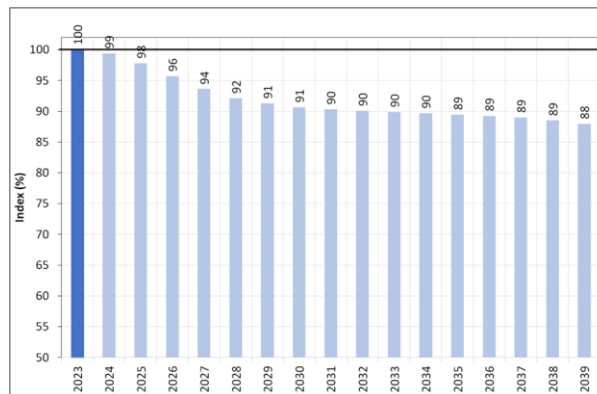
Politika směřující k resilientní plodnosti

- Aktuální propad plodnosti pod úroveň 1,5 představuje nové **riziko „pasti nízké plodnosti“**
  - Kde je hranice, která společnost ohrožuje?
    - 1,5 (low) – 1,3 (lowest low) – 1,1 (ultra low)
- Politika směřující k **resilientní plodnosti** (FutuRes projekt)
  - Jak podpořit zvýšení plodnosti a návrat ke stabilizaci?
    - **Posílit význam rodiny (partnerství, dětí) pro jednotlivce**
    - **Ocenit reprodukční funkci rodiny pro společnost**

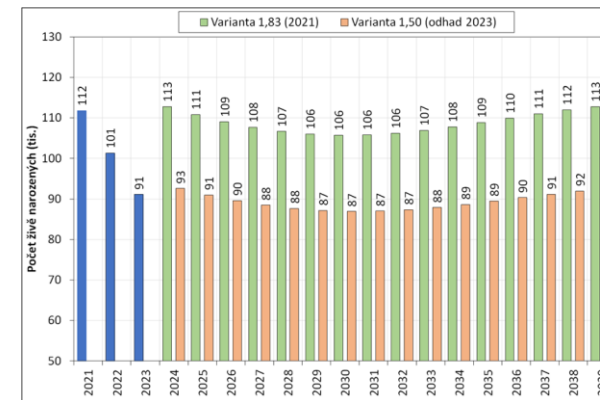
Výzvy pro další výzkum

- Dramatický pokles plodnosti – **změna trendu?**
- Zpochybnění stabilizace reprodukčního režimu – pravděpodobně **nová vlna odkladu reprodukce**
- Riziko vzniku **velmi pozdního reprodukčního režimu?**

Odhad vývoje relativního počtu žen v reprodukčním věku v letech 2024–2039, střední varianta prognózy ČSÚ

Simulace vývoje počtu živě narozených dětí v letech 2024–2039 při zohlednění dvou variant plodnosti 1,83 (2021) a 1,50 (prognóza ČSÚ)

20 tis.

Budoucí vývoj porodnosti

Co lze očekávat v budoucnosti?

- Z výzkumu **Současná česká rodina 2020–2022 (1. vlna)** jsme zjistili:
  - že reprodukční plány se nesnižují, je dominantní dvoudětný model rodiny, ale **plány se daří naplnit jen ze 2/3** – ukazuje na bariéry, kde důležitá role rodinné politiky – stále je co zlepšovat
  - **roste ale nejistota v reprodukčních plánech mladých lidí**
  - **mít děti už není norma ani povinnost** - pokles podílu žen ve věku 18-29 let (z 65% v roce 2005 na 22% v roce 2020-2022, které uvedly, že žena potřebuje mít děti k naplnění svého života)
- Důležitý vliv makroekonomických faktorů – **vícenásobná krize** – do vývoje po roce 2021 se promítla ekonomická nestabilita, inflace, růst životních nákladů, zhoršení bytové dostupnosti pro mladé lidi – **otázka, jak dlouho bude působit**, pokud krátkodobě, tak vliv na odklad plodnosti, pokud dlouhodobě, tak riziko, že se nebudou reprodukční plány realizovat
- Otázkou je, jak se bude chovat nová generace Z – zda lze očekávat hodnotové změny, jak napovídají aktuální zjištění z výzkumu partnerského a sexuálního chování v Česku – **může vést ke snížení reprodukčních záměrů**

